

Elszakadóban Beszélgetés Mikuli Jánossal, a JESZ alapítójával

*Beszéljen elsőként a családjáról!
Mivel foglalkoztak a szülei, mi-
lyen családi háttérből indult?*

Pedagógusok, első generációs értelmiségiek voltak a szüleim, és paraszti származású felmenőim voltak, akik nagyon ragaszkodtak a földhöz. Az apám is, aki a paraszti lét minden elemét ismerte, művelte. Metszette, permetezte a szőlőt, leszúrta a disznót, és befogta a lovat is. Miután elvégezte a tanárképző főiskolát Pécsen, örömmel tért haza a szülőföldre, és lett megbecsült igazgatója a sárszentmiklósi iskolának. Édesanyámnak nehezebb sors jutott, mert az ötvenes években kuláknak nyilvánították a családját, és nem tanulhatott tovább. Nagy elszánás volt apám részéről, hogy feleségül vette a kuláklányt. Aztán a hatvanas években először a középiskolát végezte el édesanyám levelezően, majd pedig a bajai tanítóképzőt. Így aztán a sárszentmiklósi általános iskolában kiváló, meghatározó tanítóim, tanárain voltak: az édesanyám és az édesapám.

1. kép – Mikuli János (2017)

A középiskolában viszont már az irodalmi színpadon ért el sikereket.

Igen, a sárbogárdi gimnázium Leszkovszki Albin által vezetett hírneves irodalmi színpadán. A hetvenes évek közepén az egyik legjobb középiskolás diákszínjátszó csoport volt az országban. Az előadásai díjakat nyertek a megyei és országos versenyeken, fesztiválokon, sőt, még külföldre is eljutottak. Sorsfordító volt számomra, hogy ennek a csapatnak a tagja lehettem. *A helység kalapácsában* egyszavas szereppel kezdődött a színészi karrierem: Vitéz Csepü Palkó belép a kocsmába, és annyit mond ékesszólón: „Bort!” Aztán idővel vezető színésze lettem a sárbogárdi diákszínpadnak, de nem én voltam a legtehetségesebb tagja. A jövőmről úgy gondolkodtam, hogy azt kell csinálnom, amit a szüleim tettek. Természetes volt tehát számomra, hogy tanári pályára fogok jelentkezni. Az is természetes volt, hogy apám és a nővérem után én is Pécsre jövök, és itt tanulok tovább.

Pécsen, persze, kerestem egy színjátszó csapatot, hogy folytassam azt, amit elkezdtem. Körül is néztem, és először elmentem Bagossy Laciékhoz. Ez volt a Központi Amatőr Színpad. Az Ifjúsági Házban próbáltak. Egy nagyon sikeres, nagyszerű amatőr társulatról volt szó. Tehát oda bekerülni mindenféleképpen jó lett volna. De nem voltam elég bátor. Elmentem egy próbára, de annyira tették a dolgukat, annyira nem foglalkoztak

velem, hogy nem volt merszem megszólítani valakit, hogy jó napot kívánok, itt vagyok, és szeretnék beállni a csapatba. Úgyhogy eloldalogtam onnét. Aztán néhány hónap múlva egy felhívást láttam valamelyik hirdetőn a főiskolán, hogy a Mecseki Ércbányászati Vállalat Ságvári Endre Művelődési Háza színjátszó csoportot indít a tanárképző főiskolával közösen. Elmentem a felvételi beszélgetésre. Itt mindenkit megkérdeztek, hogy milyen kapcsolata volt idáig a színházzal. Én nagy büszkén elmeséltem, hogy honnét jöttem. Úgy éreztem, hogy Sárbogárd a világ közepe, és ismerek mindenkit az amatőr, alternatív színházi világban. Nagyon sok fesztiválon, táborban, képzésen vettem részt. És azt gondoltam, hogy ez bőven elég ahhoz, hogy engem minden további nélkül felvegyenek. Nem ez történt. Vincze János azt mondta, hogy jó, akkor egy hét múlva találkozunk, akkor hozzon mindenki verset, prózát, bármit, amivel megmutathatja, hogy mit tud. Én meg jól megsértődtem, hogy nem volt elég az, amit elmondtam. Nem mentem el a következő hétre kiírt felvételire. Majd, nem tudom, hogyan történt – erre sohasem kérdeztem rá –, egyszer csak valaki szólt, hogy miért nem mentem, vártak, jöjjenek. Így lettem tagja a pécsi Nyitott Színpadnak. A Ságvári Endre Művelődési Házban dolgoztunk. Az első időben csak tréningeztünk, improvizációs gyakorlatokat végeztünk.

Itt nagyon sok emlékezetes előadásban vett részt. Meséljen ezekről a darabokról, szerepekről!

Az ismerkedés és a gyakorlatozás után egyszer csak Vincze János (a rendezőnk) előállt azzal, hogy mutassuk be a *Pisti a vérzivarban* című Örkény-darabot. Ami meghökkentő vállalat volt mindenféleképpen. Az 1969-ben született mű tíz évet volt íróasztalban, nem kerülhetett színpadra. De egy vidéki amatőr színpad kísérletezhetett vele. Elindult a próbafolyamat, és nagyon sokáig nem volt kitűzve a bemutató dátuma sem. Egyszerűen csak próbáltunk, végigmentünk a jeleneteken. Ha jól emlékszem, kedden és csütörtökönként találkoztunk, mindig mindenki ott volt a próbán, akkor is, hogyha nem a mi jelenetünk került színpadra. Ez alatt az időszak alatt közösen tanultuk a színházat, és az én szerencsém az volt, hogy olyan szerepet kaptam, ami rám volt írva. Ráadásul a Féltség, figurájából fakadóan és a darab dramaturgiájából adódóan is, egy kicsit különálló volt. Csak a magam félzségségét kellett Örkény szavaival elmondanom. A darab a próbafolyamat idején föltárta a maga mélységeit, politikumát. Kiderült, hogy olyanokról beszélünk, amiről a színházban idáig nem nagyon beszéltek, hogy a sorok között lehet és kell olvasni. Egy évig dolgoztunk így, és az előadás nagy siker lett. Úgy lehet mondani, hogy egy amatőr csapat hivatásos mércével mérhető produkciót hozott létre.

Nagy bátorságot igényelt, hogy egy főképpen amatőrökből álló csapat egy ilyen nehéz és egy ilyen politikailag is problémás darabot adott elő.

Igen, de biztos a véletlenek összejárása is fontos volt. Bár a szereposztás nyilván nem tükrözte a darabbeli korosztályokat, de minden szerepre olyan karakter került, aki magában hordozta annak a figurának a belső tartalmait. Tehát nemcsak én éreztem úgy, hogy a Féltség az enyém, hanem a szereplőtársaim (Pilinczes József, Werner József, Csorba Erika, Gyarmati Zsuzsanna) is azt érezhették, hogy azok a mondatok, amiket mondaniuk kell, az a sajátjuk, és ez nagyon sokat számított.

Ennek a darabnak a sikere hozta magával aztán a másik két Örkeny-darab bemutatását is? Azokban is jelentős szerepeket játszott el.

Sőt, azok talán még jelentősebb szerepek voltak. A Pisti után jött a *Kulcskeresők* Bolyongója. Ami azért volt színészig egy következő lépcsőfok, mert amint mondtam, a Félsg egyedülálló figura volt, tehát színészig is elsősorban magammal kellett foglalkozni. A figurát a magam belső tartalmaiból kellett kibontani. A Bolyongó viszont játékmester volt a darabban, úgyhogy ott a társakkal való együttjátszást kellett egy másik szintre emelni. Az Örkeny-trilógiánk utolsó darabja a *Forgatókönyv* volt. Ebben Barabást játszottam: abszolút főszerep. Örkeny az ötvenhatos eseményekkel próbált szembenézni ebben a darabban, ami azért is volt izgalmas, mert engem történelem szakosként is érdekeltek ezek dolgok. Az, hogy diktatúrában éltünk a nyolcvanas években, a késő Kádár-korszakban is, azt az egyik tanárom, a főiskolán mondta ki először.

Az Örkeny-trilógia a profi hozzáállást és a színházzal kapcsolatos hivatásos szemléletet és a minőségi igényt fogalmazta meg a számomra.

Közben tanárnak készült, nem gondolt sohasem arra, hogy jelentkezik a színművészeti főiskolára?

Nem, eszembe sem jutott. Ebben az időszakban én főállású tanár voltam. A *Pisti a vérzi-vatarban* bemutatója még a főiskolai hallgató koromban volt, de a *Kulcskeresők* idején már tanárként dolgoztam. Az Apáczai Nevelési Központ 1-es Általános Iskolájában kezdtem a tanári pályámat. Ott voltam 5 évet, és aztán a vegyipari szakközépiskolában tanítottam szintén 5 évet. Megnősültem, csoporttársamat, Fülöp Csillát vettem feleségül, és hamarosan megszülettek a lányaim is. Tehát 10 év az az időszak, amikor a megélhetésem, az egzisztenciám a tanárság volt. Közben vezetőszínész voltam a pécsi Nyitott Színpadon. És még várt itt rám egy nagy szerep Sławomir Mrożek *Emigránsok* című drámájában. Ez kétszereplős darab, amelyben én egy értelmiségi figurát alakítottam, aki végigbeszéli az egész előadást, és meggyőzi a társát, akivel közös albérletben, egy lyukban él belső emigrációban, hogy a kuporgatott pénze, amit komoly munkával keresett, az fölösleges, nincs értelme. Lakótársa össze is tépi ezt a pénzt.

Az említett darabokat aztán sokszor játszottuk, mentünk fesztiválokra, díjakat nyerünk, és én is több „legjobb alakítás díját” kaptam ebben az időszakban. Valóban ekkor fogalmazódott meg bennem az, hogy jó lenne olyan emberré válni, akinek a színház a főfoglalkozása.

Ekkor pályázta meg és nyerte el az Eötvös-ösztöndíjat.

Ezt annak köszönhettem, hogy az akkori kurátorok azok a kritikusok voltak, akik látták az előadásainkat. Az ösztöndíj lehetővé tette, hogy egyéves fizetés nélküli szabadságra menjek, és várjam, hogy jöjjenek a jobbnál jobb szerepek. Csak hogy nem jöttek. Egy hajszál választott el attól, hogy lemondjak mindenről, ami a színházzal kapcsolatos.

És akkor jött a Kisszínház...

Előbb még a nagyszínház. A Nemzeti Színház igazgatója, Lengyel György megbízta Vincze Jánost, hogy rendezze meg a *Forgatókönyvet*. Én pedig fölkérést kaptam az újságíró szerepére. Ami egy jó szerep, de hát ugye én előtte az abszolút főszerepet játszottam

el. Különleges helyzet volt, de elfogadtam, mert Héjja Sándor – aki Barabást játszotta a Nemzeti Színház előadásában – színészi és tapasztalatbeli tudásához semmiképpen nem tudtam még csak közel kerülni sem. Az előadásban a hivatásos színészekkel minden egyes figura életkorban is a helyére került. Teljesen nyilvánvaló, hogy egy huszonévesnek az, hogy egy izgága újságíró játssza, testre szabott szerep. Nagy lelkesedéssel csináltam is a próbákat, és nem olyan sikerrel, de jó eredménnyel zárult ez a produkció. Az én számomra meg nagyon nagy tapasztalat volt az, hogy a pécsi Nemzeti Színház emblematikus figuráival ismerkedtem meg, játszottam velük. Egy színpadon álltam Barkó Györggyel, Héjja Sándorral, Sólyom Katival, N. Szabó Sándorral, Füsti Molnár Évával. Ennek a darabnak a szereplőgárdájától nagyon sokat lehetett tanulni. Az is nagyon fontos volt számomra, hogy velük kollegiális viszonyba tudtam kerülni. Ez is hozzájárult, hogy azt gondoltam, hogy nekem mégiscsak a színházzal kell a továbbiakban is foglalkoznom. Aztán az utolsó lökést az adta meg, hogy egyszer csak csöngetett a lakásom ajtaján Besenczi Árpád, hogy menjek a Kisszínházba, mert ott baj van. A *Koldusoperát* próbálják, de néhány színész kilépett a csoportból, és most ott állnak a bemutató előtt 10 nappal és nincsen emberük.

Milyen társulat működött a Kisszínházban?

Bagossy László vezetésével egy tehetséges és sok tapasztalattal rendelkező amatőr társulat dolgozott ott. Stenczer Béla, Juhász László, Besenczi Árpád, Nagy Éva mellett egyetemisták tartoztak még csapathoz, de nyáron kaposvári és pécsi profi színészek sokszor bekapcsolódtak a munkába. A Kisszínház ezen a társulati alapon működtette a város nyári színházát. A szabadtéri színpadon, az Anna utcában és a Tettyén hoztak még létre előadásokat.

A Kisszínházba először színészként került be, de itt rendezett először, majd a színház igazgatója is lett pár év múlva.

Így van. A *Koldusopera* volt az első, aztán nem is játszottam igazán nagy szerepeket, bár azt, hogy egy újabb Örkeny-szerepet megformálhattam (*Vérrokonok*: Bokor Miklós), a Kisszínháznak köszönhetem. Aztán a rendezés felé fordultam.

A színész számára elég, hogyha a szerepen keresztül látja a darab világát. De, hogyha a darab egészét akarja érzékelni, működési vonatkozásait átlátni, ahhoz egy másik látásmód szükséges, és ez az igény párosult azzal a felismeréssel, hogy a színész foglalkozása a legkiszolgáltatottabb, ahol a próbatábla határozza meg mindig, hogy a színész milyen pozícióba kerül: játszik, nem játszik; ha játszik, akkor egy mondatot vagy főszerepet kap, soha nem ő dönt, hanem a rendező vagy az igazgató, akik a színház egészével foglalkoznak. Ez a felismerés, ez még erősebben közrejátszott abban, hogy elindultam a rendezés felé.

Az is pozitív megerősítést adott, hogy az első rendezése, a Káro király sikeres volt? Miért pont ezt a darabot választotta?

Nem volt bennem valamiféle rendezői program, aminek az első állomása a *Káro király* lett volna. Egy olyan modelldarab ez, ami az akkori, vagyis a kilencvenes évek elejének a problematikáját erősen leképezte. A hatalom és az egyén viszonyát, ami persze azóta is aktuális téma, és mindig az is marad. De ott a rendszerváltás korszakában ez erőteljesen megjelent. Az első rendezéseimben az volt a lényeges, hogy én mit gondolok, és mit akarok elmondani a világról. Aztán később ez nagyon megváltozott, mert sokkal fontosabb

lett az, hogy a színház egésze szempontjából milyen darabok szükségesek, hogy a társulat vonatkozásában milyen darabok kellenek. De az induláskor – azt gondolom, minden rendező így van vele – a saját mondanivalóját próbálja a deszkákra fogalmazni az ember.

A következő lépés az igazgatói cím volt. Nem félt, hogy nagyon sok időt fog elvenni ez a feladat a valódi színházi munkáktól?

1992-ben Bagossy László lemondott a Kisszínház igazgatói posztjáról. Én úgy éreztem, kész vagyok arra, hogy igazán színházi emberré váljak, de azért nagyon sok félelem is volt bennem. A pályáztatás maga is újszerű és szokatlan volt. Ha ez egy korábbi időszakban történik, nem hiszem, hogy egyáltalán szóba is kerülhetett volna a nevem, mert semmiféle pécsi beágyazottságom nem volt a döntést hozó körökben. Amennyire én ismert voltam a városban, azt csak a színpadi szerepeim, meg az az egy-két rendezői kísérletem adta. Azt, hogy én tudok-e színházat vezetni, vagy nem, azt senki se tudta megmondani (én sem). De megírtam a pályázatot. Ellenfelem, aki korábban a *Dunántúli Napló* újságírója és a kiadó igazgatója volt, nem volt színházi szakember, de hosszú évek óta ismert figurája volt a városnak. Azt hiszem, politikai döntés született: a régi rendszerhez kötődő újságíró helyett inkább egy ismeretlen színházi embert választott a közgyűlés. Nagy meglepetés volt. Így lettem a pécsi Kisszínház igazgatója. A teátrum irányítását a színházat létrehozó, azt minden tekintetben a sajátjának érző művészeti vezetővel, Bagossy Lászlóval kezdtem meg. Mellette pedig egy nagyon erős és Pécsen nagyon ismert ember, Vidákovics Antal lett a horvát tagozat vezetője. Első döntéseim között szerepelt, hogy az egyetemi színpad élére kineveztem az egyetemi tanulmányait éppen befejező, magyar–esztétika szakos Tóth András Ernőt, aki már túl volt néhány sikeres alakításon, aki rendkívül tehetséges, mindig elkésző bohém fiatalember volt. Így álltunk föl, két nagy színházi és városi bölény, meg mi ketten.

Talán egy évig működött a dolog. *Svejk* című előadásunknak óriási sikere volt. A nyári színház is nagyon szépen futott. Minden ment a maga útján, de volt néhány olyan program, aminek a költségvetése és egyéb más összetevője vitát generált. Ezek a viták aztán oda vezettek, hogy én visszavontam Vidákovics és Bagossy vezetői megbízását, mert úgy éreztem, döntéseikben túlterjeszkednek a hatáskörükön. Munkaügyi per lett a vége. A problémákat a városháza gazdasági ellenőrzéssel gondolta megoldani. A sajtó már országos szinten is foglalkozott a kisszínházi konfliktussal. Sajnos emberileg is csúnya viták voltak, amik nagyon megviseltek bennünket. A város vezetése úgy vélte megoldani a problémát, hogy a horvát tagozatot önállósította. Tehát a Kisszínház mellett létrejött az önálló horvát színház ugyanazon a telephelyen. Ez a döntés újabb problémahalmazt zúdított a fejünkre, és ez csak újabb konfliktusokat hozhatott magával. Akkor jutott eszembe Vincze János, aki ekkor a Ságvári Művelődési Ház igazgatója volt. Hiába voltak országos szintű eredményei az előadásaival, például a *Csirkefejjel*, aztán a *Hallelujával*, igazából csak a különféle pályázatokon befolyt összegeket használhatta az előadások létrehozására. Nem sok esélye volt arra, hogy profi státuszba kerüljön. Én azt gondoltam ki, hogy Vincze János programját lehet egyeztetni azzal, amit én képviselek: vagyis az egyetemi színjátszást és az amatőr színészek bevonását a hivatásos produkciókba. Vinczével korábban tíz éven keresztül nagyon jó viszonyban dolgoztunk együtt, és sikeres előadások sorát hoztuk létre. Fölhívtam őt, aki éppen Veszprémben rendezett, és mondtam, hogy ez a terv, mit

szól hozzá? Néhány nap múlva visszaszólt, hogy benne van. Hamarosan döntés született arról, hogy a Kisszínház és a Ságvári Endre Művelődési Házat összevonják, és Harmadik Színház néven egy új, társulat nélküli színházat hoznak létre. Így történt.

De mégsem maradt így sokáig ez a felállás. Mi történt?

Vincze János volt az igazgató. A kisszínházi csapat próbálta végezni a munkáját, de nem sikerült. Állandó gáncsokodásba ütköztünk. Semmi nem volt jó, amit csináltunk. Rossz hangulat is kialakult. Pedig hát ott is létrehoztunk egy mesedarabot, ami sikeres volt. Az egyetemi színpad előadása pedig (*Reszket a Hold*) frenetikus sikert hozott. A bemutatót követő másnap megkaptuk a felmondásunkat. Ki lettünk rúgva a Harmadik Színházból.

1996, a JESZ születésének dátuma, nekem ez az év az egzisztenciális bizonytalanság éve is volt. 38 évesen akkor én már két gyermek édesapjaként nemcsak magamért voltam felelős, hanem a családomért is. Nem volt könnyű időszak az a fél év. A feleségem segítése és állandó kitartása nagyon kellett. Már a tanítás mellett is rengeteg időt töltöttem a színházban, a kisszínházi időszakban meg pláne. Ezt kibírtuk, de az igazi szakítópróba ez az időszak volt, ez a néhány hónap.

Tóth Andrással elhatároztuk: egyetemi színházat alapítunk. Volt egy működő darabunk, néhány barátunk, pár egyetemista színészünk, és az egyetemhez fordultunk segítségért. Létrehoztunk egy alapítványt, hogy pályázni tudjunk. Berke Gyula, a JPTE főtitkára pedig segített.

1996-ban létrejött a JESZ. A társulat ezután is rengeteget költözködött, míg végül 2011-ben a mai helyére került. Tekintsük át 1996-tól ezt a folyamatot!

Az indulást a sikeres pályázatok tették lehetővé. Az első színházi előadást még a Harmadik Színházban hoztuk létre úgy, hogy a stúdióterületet béreltük. Ez Darvasi László *Vizsgálat a rózsák ügyében* című darabja volt. A produkcióban szerepelt Lipics Zsolt, Fekete András,

2. kép – *Vizsgálat a rózsák ügyében*

Inhof László, Tóth András, Fábián Anita, Rajnai Attila, és a főszerepet az egyetemista Horváth Csaba játszotta.

Aztán létre akartunk hozni 10–15 fővel egy egyetemista csoportot, ezért felvételt hirdettünk. Kiraktunk az egyetemen néhány A/4-es papírlapot. Emlékeim szerint 60–70 ember gyűlt össze a felvételi beszélgetésre. Köztük olyanok is, akikről tudtuk, hogy már rendelkeznek bizonyos tapasztalattal a színházcsinálás terén. Ilyen volt Szabó Attila, akinek a vezetésével elindult a képzés és a tréning. A munka eredményeként kialakult egy csoport (Bornemissza Iván, Domonyai András, Gelencsér Tünde, Kárpáti Éva, Köles Ferenc, Nagy Lilian, Nagy Réka, Rónai Orsolya, Siklósi Anikó, Szabó Attila, Szalmási Gabriella), és létrejött egy előadás: *Tényleg szeretsz...?*

Színházunk létének záloga volt, hogy legyen saját játszóhelyünk az egyetemen. 1997-ben megkaptuk a Szántó Kovács János utcában az egyetemi klub alagsori helyiségeit. Legnagyobb tere 6x10 méteres volt, kétméteres belmagassággal. Hát ez mindennek volt mondható, csak alkalmasnak nem. De mi mégis boldogok voltunk, mert ezt nekünk adták, hogy csináljunk vele, amit akarunk. Megindult a kétkezi munka: feketére festettük a falakat, kárpitoztuk a székeket, padlószőnyeget szabtunk az irodába, közönségfogadóba, öltözőbe. Szereztünk használt színházi lámpákat, és a végeredmény egy színház lett.

Az első produkció, ami már itt készült (Parti Nagy Lajos *Ibusár* című darabja), nagyon nagy sikert hozott. Az előadás azt a célt is szolgálta, hogy a korábbi előadásaink egyetemi színpadosai, az újonnan érkezett egyetemisták és azok a profik, akikkel korábban dolgoztunk együtt, egy társulattá kovácsolódjanak. Erre alkalmasnak láttam az *Ibusárt*. Szerencsére nemcsak ezt hozta ez az előadás, hanem a JESZ nagyon hamar ismertté vált, nemcsak a városban, hanem országos szinten is. Hiszen a darabot fesztiválokra hívták, díjakat nyert. A legemlékezetesebb előadás számomra személyes vonatkozású, mert az *Ibusárt* eljátszottuk a sárbogárdi vasútállomáson is. Nem csak sárbogárdiak nézték, Budapestről, Pécsről eljöttek színészek, kritikusok, rendezők, az író, Parti Nagy Lajos, de írókollégája, Závada Pál is. A csilláron is lógtak, nagy siker volt.

3. kép – *Ibusár*

Merre fejlődött tovább ezután a JESZ?

Az én számomra az amatőr, alternatív színházban való tevékenység és tapasztalás azt a felismerést hozta, hogy nem szabad egyetlen rendezővel működtetni hosszútávon a csoportot. Példák sora mutatta, hogy csak 6–8 évig tud sikerrel működni egy társulat úgy, hogy karizmatikus vezetője van, akire épül minden alkotói tevékenység. Ezért határozottan sürgettem, hogy Tóth András Ernő is rendezzen előadásokat. 1999-ben egyetemi színházi fesztivált szerveztünk, és a zsűri a fődíjat *Az Eiffel torony násznépe* című produkciónknak ítélte. Az előadást Tóth András Ernő rendezte. A másik rendezőnk az egyetemista Szabó Attila volt.

A kis alagsori színházunkban megindult a színházi élet, megjelentek az új rendezők. Több futó darabunkat repertoárszerűen játszottuk. Kialakult a közönségünk. Évente volt három, négy bemutatónk. A színészek egy társulatként különféle előadásban dolgoztak, és valódi sikereket értünk el. Az egyetemista színészek egyre inkább hivatásként tekintettek a színházi munkára. Hamarosan felmerült a kérdés: a társulat bezáruljon-e, és közösen keresse a hivatásossá válás lehetőségeit, vagy a JESZ-nek kötelessége a belépő egyetemisták számára lehetővé tenni, hogy kipróbálhassák magukat a színházi munkában. Az egyetemi színház hosszútávú működésének és egyetemi beágyazódásának alapja a folyamatos megújulás és nyitottság – így gondoltam.

4. kép – *Nap, árnyék, boszorkány*

A *Yermát* próbáltuk Szabó Attila vezetésével, amikor a fölöttünk lévő egyetemi klub Kispál és a borz-koncertet tartott. Ilyenkor nem igazán tudtunk dolgozni, próbát se nagyon tartottunk, előadást pedig végképp nem. Amikor másnap bementem, láttam, hogy a plafonon repedések vannak. Hívtuk a műszaki szakembereket, hogy ugyan mit lehet itt tenni. Azt mondták, hogy ezt alá kell dúcolni, és itt semmiféle színházi tevékenység a jövőben nem folyhat. Hát ez derült égből a villámcsapás volt. Mintha számunkra minden egy csapásra véget ért volna.

A bénultság pillanatai után Tóth András azt javasolta, hogy forduljunk segítségért a nagyszínházhoz. A mai napig hálások vagyunk Balikó Tamásnak, a színház igazgatójának, mert befogadó gesztusával megmentett bennünket. Megkaptuk a Nemzeti Színház egyik próbatermét. A *Yermát* már ott mutattuk be. Utána egy szintén nagyszerű előadást játszottunk, ez Szilágyi Eszter Anna rendezésében az *Yvonne, a burgundi hercegnő* volt. A JESZ működése nem tört meg, sőt, a nagyszínházi jelenlét még emelte is az ázsiónkat, de azért gyülekeztek a viharfelhők. Mi indulásunktól kezdve rendszeresen foglalkoztattunk hivatásos színészeket, most ez fordítva is egyre gyakrabban megtörtént. Aztán egyszer csak azt vettem észre, hogy van egy olyan előadás, amiben az egész JESZ szőröstül-bőröstül szerepel. Talán még ez se lett volna baj, hanem inkább büszkeség, de azt láttam, hogy a társulat az igazodási pontokat is egyre inkább a nagyszínházi munkában keresi. Hogy mi sikeres, mi nem, mibe lehet bekerülni? Fontosabb kezdett lenni a nagyszínházi program, mint az egyetemi színház. Akkor azt mondtam, hogy ez így nem lesz jó, mert itt felolvadunk, elveszítjük az önállóságunkat, és végünk van megint. Úgyhogy bementem az egyetemre, és mondtam az akkori főtitkárnak, Kóbor Gyulának, hogy jó lenne, hogyha visszakerülhetnénk, mert azt senki se mondta, hogy végleges a nagyszínházi helyünk. Megint nagy szerencsénk volt, hogy Kóbor Gyula komolyan vette a kérést.

5. kép – *A kétfejű fenevad*

2003-ban a Szántó Kovács János utcában, a földszinten kaptunk egy száz négyzetméteres és háromméteres belmagassággal rendelkező teret, amihez tartozott egy kis raktár, öltöző, iroda. Ismét a magunk uraivá váltunk az egyetemen. Boldogan jöttünk erre a helyre, és néhány év alatt a színház munkája kiteljesedett. Sorjázta az új bemutatók (*A lóváltott lovagok*, *A kétfejű fenevad*, *Hamletgép*, *Arisztophanész madarai*, *Pisti a vérzivatarban*), jöttek az új generációk, kiléptünk a nemzetközi porondra, fesztiválokon vettünk részt, és fesztiválokat rendeztünk. Ennek az időszaknak az újdonsága az is, hogy Vidákovics Antal, a Horvát Színház igazgatója megkeresett bennünket, hogy a nyári színházi programban az Anna udvarban hozzunk létre előadásokat. A felkérést örömmel elfogadtuk. (Hát így szűnnek meg a régi konfliktusok, az idő begyógyítja a sebeket.) Az Anna udvari játszóhely

nyári előadásaiából aztán éveken keresztül kivettük a részünket. Több sikeres és nagyon emlékezetes előadás született ott. Az első a *Tartuffe* volt. Az előadásban a Lovasi Andrásék játszottak előben. Munkakapcsolatunk *A kétfejű fenevad* című előadásunkkal kezdődött, amihez a főcímdalt írták. A *Tartuffe*-ben pedig nagyon komoly dalokkal és személyes jelenléttel is részt vettek. Az Anna udvarban aztán *A nagy Romulus*, *Az elveszett levél*, *A hetvenkedő katona* és a *Nem élhetek muzikaszó nélkül* című darabok is sikert arattak.

6. kép – *Tartuffe*

2006-ban a tízéves Janus Egyetemi Színház tíz futó darabot tudhatott a műsorán.

Aztán megint költöznünk kellett. Koltai Dénesnek a felnőttképzési kar dékánjának az volt az álma, hogy kar auláját összekösse intézménye folyosójával és termeivel. Ezt az elképzelést csak a mi tereink felszámolásával lehetett megvalósítani. Nehezen, de megegyeztünk. A színházunkat néhány méterrel odébb tették és elforgatták. Kaptunk zuhanyzót, ami előrelépés volt. Volt irodánk, öltözőnk és egy kicsi raktárunk is. 2008-ban költöztünk. Én azért voltam erre a változásra dühös, és nehezen mentem bele, mert ekkor már egyértelmű volt, hogy az Európa Kulturális Fővárosa programban benne van a Zsolnay Negyed felújítása, és már rénszerű volt, hogy az egyetemi színház oda fog költözni. A türelem költségeket és munkát takaríthatott volna meg.

2008-tól 2011-ig a felújított színházban folyt tovább a munka. Az *Ármány és szerelem*, a *Buster Kaeton sétája*, a *Márk evangéliuma*, a *Körtánc*, a

7. kép – *A nagy Romulus*

Bakkhánsnők, az *Íphigeneia Auliszban* voltak ennek az időszaknak az emlékezetes előadásai. Az egyetemi társulatban újabb generációváltás következett be. Ebben az időszakban történt, hogy a marosvásárhelyi művészeti egyetemmel sikerült kapcsolatot kiépíteni. Rendező szakos hallgatókat fogadtunk, akik előadásokat hoztak létre, bemutatkoztunk produkcióinkkal a marosvásárhelyi egyetemen, később játszottunk Székelyudvarhelyen és Gyergyószentmiklóson is. Fesztiváljaink nemzetközivé váltak. Fogadtunk egyetemi társulatot Belgrádból, Pozsonyból, Vilniusból és Grazból.

Elmondható, hogy a Janus Egyetemi Színház folyamatos, magasszínvonalú munkája révén az európai egyetemi színházak élvonalába került.

2011-ben a JESZ 15 évvel a megalakulását követően végleges helyre költözött, professzionális körülmények közé. Hát, irigykedtek is ránk egyetemi, alternatív körökben, mi meg nagyon büszkék voltunk, és igyekeztünk megfelelni. A Zsolnay negyedben több mint 20 bemutatónk volt. (Csak néhány példa: *Holdbeli Csónakos*, *Platonov*, *Csongor és Tünde*, *Hamlet*). Az újabb egyetemista generációk belépésével 250 körül van azok száma, akik részt vettek a produkcióink létrehozásában. A társulattól többen hivatásos színésszé váltak (például Köles Ferenc, Ács Norbert, Adorjáni Bálint). Munkánkat három kötetben próbáltuk megőrizni. 2017-ben Csokonai-díjat kapott a Janus Egyetemi Színház közössége.

A JESZ a PTE önálló intézménye. Az egyetem támogatásával többé-kevésbé biztos anyagi lábakon a színház mai napig hivatásos mércével is mérhető szinten működik. A Janus Egyetemi Színház egyetemi beágyazottsága egyedülálló a hazai felsőoktatásban.

Pedig a JESZ a kezdetektől kilépett az egyetemi keretek közül.

Amikor az PTE vezetőinek érveltem, hogy miért lehet fontos az egyetemnek a színház, akkor azt mondtam, hogy az egyetem hírért visszük, hogy közösséget építünk. Hogy nemcsak a társulat közössége, ami jórészt egyetemistákból áll, hanem a nézők közössége is egy-egy előadás során létrejön, hogyha jó az előadás, hogyha megérintjük a mondandónkkal a nézőket. És ha ez így van, akkor nemcsak egyetemisták számára, hanem a szélesebb közönség számára is fontos tud lenni a mondandónk. A JESZ fontos és elismert szereplője Pécs város művészeti életének, és részese a magyarországi színházi szakmának.

A JESZ előadásai között több olyan is van, amely az egyetem történetére reflektál. Ilyen volt az egyetemi költözés évfordulója kapcsán készített darab, vagy a Romhányi professzorról szóló előadás.

A professzor vallomása című előadás sok szempontból érdekes. Egyrészt ez az utolsó rendezésem. Másrészt ez a szöveg rögtön megütött engem, mégpedig az a lehetőség izgatott benne, hogy az egyetemi színház egész eddigi működése mindig arról próbált szólni, hogy

8. kép – *Úri muri*

9. kép – *A halálra táncoltatott lány*

bemutassa az egyetemisták problémáit, életét, a konfliktusait, jövőjét. Ezt kerestük a darabokban. Nem mondom, hogy ebből nem tekintettünk ki néha-néha, de a vezérfonal az mindig az volt, hogy az egyetemisták számára izgalmas, katartikus és erős mondandójú produkciókat hozzunk létre. Ez a szöveg csak közvetetten szól az egyetemistákról, inkább az egyetemnek egy másik, de legalább annyira fontos vagy nélkülözhetetlen tartópilléréről, az oktatókról beszél. Azt gondoltam, hogy ezt meg kell csinálni. Inhof László tehetsége és élettapasztalata kellett hozzá, hogy sikeres legyen a produkció. Pécsen ennyi professzor egyszerre még nem volt színházi előadáson.

Az én pályámon pedig nagyon szép zárás tudott lenni ez a produkció.

10. kép – *A professzor vallomása*

Nyugdíjasként visszajár a színházba, tanácsokat ad. Játszik is néha?

Romhányi professzor mondja: „Ha itt az ideje, be kell fejezni. Nehéz? Nagyon nehéz.” A legnehezebb megtalálni azt a pontot, amikor ezt meg kell tenni. És hogy hogyan? Nekem a legfontosabb az volt, hogy a színház megmaradjon. A kezdetektől ott volt mellettem Tóth András, aki végigküzdötte velem az elmúlt éveket, természetes volt számomra, hogy ő lesz az utódom. És ő be is nyújtotta a pályázatát, és azóta sikeresen vezeti a színházat. Mond szépeket, hogy bármikor és bármit, hogy csak szóljak, néha meg is kérdezi. Néha megpróbál bekeríteni, ilyenkor úgy érzem, hogy vagy rendezésre, vagy egy szerep eljátszására próbál kapacitálni. Persze, nem mondom véglegesen azt, hogy soha és semmikor. De szándékoltnak nem megyek a dolgok elébe, van dolgom elég nyugdíjasként is. Az unokáimmal foglalkozom, és ez a legfontosabb jelenleg. Meg aztán ahol lakunk, van egy nagy kertem, ami a Kálvária-dombra szalad föl. Egy gyönyörű kert, azzal van sok tennivaló. Kis szőlőm is van, bort is készítek, úgyhogy ilyenekkel foglalkozom. És figyelem, amennyire tőlem telik, a pécsi színházi életet, elmegyek bemutatókra, és megmondom a véleményem, annak, aki meghallgatja.

11. kép – Biedermann és a gyűjtőgatók

A JESZ előadásait is mindig megnézi?

Persze, tegnap például próbán voltam, és pénteken pedig bemutatóra megyek a feleségemmel. Nagyon jó élmény volt ezt a próbát látnom.

Zárszóként tudna mondani pár gondolatot arról, hogy milyen visszatekinteni az eltelt évtizedekre?

Amikor elkezdtem rendezni, különös, megrendítő élmény volt az, hogy a színészek megcsinálják, amit mondok. A másik ilyen ráismerő élményem pedig az, hogy nemcsak azt csinálhattam a munkás életemben, amit szeretek, de még én is találhattam ki magamnak, hogy mi legyen a dolgom. Nem sok ember mondhatja el ezt magáról. Aztán az, hogy a színház fölépült, és ilyen sikeres lett, hogy a számomra egy befejezett történetként visszatekinthető. Hogy közösen létrehoztunk egy olyan színházi modellt, ami működőképes és országosan egyedülálló. Ez óriási ajándék. Sok olyan intézményt láttam itt, az egyetemen belül is, ami néhány év működés után átadta a helyét másnak, megszűnt. Az én számomra az, hogy a JESZ, ami talán a következő években is létezni fog, büszkeség. Büszkeség és öröm. Nehéz elengedni, az biztos.

Köszönöm a beszélgetést!

(Az interjút Dezső Krisztina készítette 2024. szeptember 24-én.)

KÉPJEGYZÉK

1. kép Mikuli János (2017). Fotó: Csontos Szabolcs
2. kép Horváth Csaba (Darvasi László: *Vizsgálat a rózsák ügyében*, rendezte: Mikuli János, 1996.) Fotó: Simara László
3. kép Nagy Lilian és Horváth Csaba (Parti Nagy Lajos: *Ibusár*, rendezte: Mikuli János, 1998.) Fotó: Simara László
4. kép Fekete András, Köles Ferenc (Venyige Sándor: *Nap, árnyék, boszorkány*, rendezte: Mikuli János, 1999.) Fotó: Simara László
5. kép Rajnai Attila, Inhof László, Vidéki Péter, Tóth András Ernő (Weöres Sándor: *Kétfejű fenevad*, rendezte: Mikuli János, 2003.) Fotó: Simara László
6. kép Hollósi Orsolya, Tóth András Ernő, Kiss Andrea, Horváth Krisztina, Domonyai András, Inhof László (Moliere: *Tartuffe*, rendezte: Mikuli János, 2005.) Fotó: Simara László
7. kép Tóth András Ernő (Dürrenmatt: *A nagy Romulus*, rendezte: Mikuli János, 2006.) Fotó: Simara László
8. kép Hollósi Orsolya, Kányádi Szilárd (Móricz Zsigmond: *Úri muri*, rendezte: Mikuli János, 2013.) Fotó: Simara László
9. kép Mohay Réka, Horváth Marin (Csoóri Sándor: *Halálra táncoltatott lány*, rendezte: Mikuli János, 2013.) Fotó: Simara László
10. kép Inhof László (Füzes János: *A professzor vallomása*, rendezte: Mikuli János, 2022.) Fotó: Simara László
11. kép Tóth András Ernő, Pásztó Renáta (Max Frisch: *Biedermann és a gyújtogatók*, rendezte: Mikuli János, 2022.) Fotó: Simara László